

Самур

№ 3 (135) 2002-йисан 19-март

1992-йисан январдилаи акъатзава

Мас 1000 манат

РЕДАКТОРДИН ГАФ

МАД СА ГАТФАР...

Мад са гатфар илифзава уьмуьрдиз, Алахънава тЕбиатдиз туьмериз. Гагъ гъвергъвердин цуькверивди гелериз, Гагъ беневшад рангар ягъаз чилериз, Агатзава чав милидиз, хъуьтуьлдиз, Хел юзуриз, пеш ахъайиз, суьтуьлдиз.

НикIери хъиз гъиссерини цIирзава, КIанивилихъ ялдай сирер чирзава. Цуьк акъудиз алахъзава мурадар, ЯтIани къе уьмуьрд рекъер пара дар, Ялзава чун рикIи анжах шегъредихъ, Са бадеди - ацуькнавай чхрадихъ, Яшар фена, рехи тар хъиз къуразвай, ХупI рикIивай яран сумаг хразва. Мад са гатфар къевезва лугъуз шад я ам, Ахкван тийиз вилеризни уьмуьрд кIам.

Мад гуьлуьшан гатфар къевезва баркаван, Харудаказ тЕбиатдихъ гузвай ян. Хъуьрезва чил, къацу махпур алуькIна, Бахтлу я ам, Яран нефес галуькIна. Мад къушари гъанва чандал чуьл, дере, Инсанриз хупI пара кIанда и бере.

Яран сувар атанва мад эллериз, Шадвалзава вири элди мелериз. Гъар са кIвале яран суфра ахъа я, Яран сувар виридалай заха я. И суфрадихъ чIугваз тахъуй сада каш, Нехъ, хъран фу, хъуьтуьл цIкен, яран аш. Бул ятIани тIунутIарни иситIа, Яран абур семенани чи гитI я.

Бере я им, шемер къуна акъата, Эй, къегъалар, цIайлахъандив агата. И сувар заз куьн галачиз жедач нуш, Ша, агата, ихтилатин рикIиз хуш. Аваз хъурай и дуьньяда гелер чи, Мадни дустар, гурлу хъурай мелер чи. Гъинава куьн, ярар-дустар, гъай це заз! Зи вил галай и суварин пай це заз! Яран йикъар алуькIзава рикI алай, ТIалар, хъилер алуьдиз чи рикIелай. Назлу гатфар нурад гваз мад къевезва гъей! ТIебиатдин иер тават къевезва гъей!

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

ЛЕЗГИ ХУЪРЕР

Дагъларин синел, тепейрин яхайрал алкIанвай лезги хуьрер тупIалда авай къшар хъиз аквада. Рагъ экъечIайла ада вичин нурад сифтени-сифте дагъларин кукIуш-риз пишкешда. Ахпа рагъ дагъвийрин кIвалериз илифда. Экуьнин хуш авазрик инсанрин ванер какахъайла, вири тЕбиат чандал къведа.

Гатфар хъайила таму, тара цуьк акъудна, яйлахар гъар жуьредин цуьквери бетмишда. Агъзурралди хперин суьруьяр, балкIанрин рамагар, калерин ва гамишрин нехирар чуьлдиз чIкайла, жегил лезгиди куз-куз ягъидай кфилдин ван вири хуьрериз чIкида.

Абурун багълар бегъерлу, никIер берекатлу я. Лезгийрихъ хуьруьн майишат вилик тухудай чIехи алакьунар ава. Абуру чилериз серф ийизвай зегъмет урус лежбердин гъич акъулдизни къведач. Лезгийрин тежрибалу лежберни къванерални бегъер битмишарда. Абуру кустарвилини къайдада расавай майишатдин къапар Юкъван Азияда машгъур я.

ЧIехи женгчивилин руьгъ ва къадим культура авай лезгийрин хуьрери инсан гъасятда чпел желб ийида. Лезгийр рикI ахъа, мерд, гафунал мягъкем, авай гаф чинал лугъудай ксар я.

В.Л.Величко

ЧИ РИКI АЛАЙ ЯРАН СУВАР

Мад Яран сувар алуькIна. Чи рикI алай, ракъарни нурад гвай, гуьгъуьлар шадардай, бахтар юзурдай сувар! "Вун атурай, Рагъ атурай!", - лугъуда лезгийри. Мадни "Яр атурай, Рагъ атурай!" хътин мисал ава чахъ. Чил, там, дере, чуьл чандал гъизвай гатфар виридаз кIани я. Гатфар тЕбиатдин назлу свас ятIа, Яран варз адан таж я.

Чи лежберар гатфар алуькIайла, цIийи гъевесдалди кар-кеспидив эгечIада. Чи жегъилар хайи хуьрер абдан ийиз алахъда. Чи рушарин наз-дамах мадни артух жеда. Абур мадни кIубан, чи рикI алай Яран сувар хъиз иер жеда. Абурун чинай хъвер кими жедач. И шикилдай аквазвай лезги руш Гуьнел хъиз, бахтлудаказ хуьреда абур. Вичихъ чIехи алакьунар авай, гележегдин художник Гуьнел Гъажибалаева "Самур" газетдин редакцияди къиле тухвай конкурсадин гъалиб я.

КIела - 8 ч.

ЦИЙИВИЛЕР

ДИДЕД ЧIАЛАН ГУЪМБЕТ

Мингечевир шегъердин Самед Вургъунан тIварунихъ галай куьчеда Азербайжанда сифте яз "Дидед чIал" тIвар ганвай гуьмбет эцигиз башламишнава. И гуьмбет идарайрин, карханайрин ва къилди ксарин пулуналди эцигзава. Гуьмбетдин проект ганвайди Эльман Лелейев я. Гуьмбет Азербайжан Республикадин президент дидедиз хъайи югъ алуькIдалди гъазур жеда.

ХУЪРУЪН МАЙИШАТ ПАТАЛ

Америкадин Садхъанвай Штатрин Хуьруьн Майишатдин Министерстводи Азербайжандин хуьруьн майишатдиз куьмек патал чи республикадиз 10 миллион доллар кредит гун къарардиз къачунва. 2001-йисуз АСШ-да вичин магъсулар маса къачунвай 50-далай гзаф уьлкведиз ихътин кредит ганва.

ТАСИС-дин РЕКЪЕЛДИ

Европадин Союздин эксперттри ТАСИС-дин рекъелди "СНГ-дин

уьлквейриз куьмек къалурун" программа къилиз акъудунин крар давамзава. Азербайжанда сифте яз абуру чпин программа Генжеда, Шекида ва Къубада къилиз акъудда. И кар патал чи республикадиз 10 эксперт къведа.

"КЪАФКЪАЗДИН КIВАЛ"И КУЪМЕК ГУДА

Тбилисида Германиядин Гъенрих Буьлан Фондуни спонсорвилелди арадиз атанвай, "Къафкъаздин КIвал" тIвар ганвай медениятдин алакьайрин меркезди Гуьржьюстанда яшамеш жезвай къадардал гъалтайла тIимил тир халкъариз са бязи медениятдин месэляяр гъялуниз куьмек гузва. "Къафкъаздин КIвал"и гъакIни Азербайжан чIалал "Гуржистан" газет акъудун, республикадин радиолай азербайжан чIалал редачаяр гун ва и чIалал ктабар басмадай акъудун хътин крар гуьнгъуьна хуьтаз куьмек гун фикирда къунва.

400 АГЪЗУР КАС УЪЛКВЕДАЙ АКЪУДДА

Америкадин Садхъанвай Штатрин "Нью-Йорк Пост" газетди малумат гузвайвал, терроризмдихъ галаз женг чIугунихъ галаз алакьалу яз, визадин вахт куьтягъ хъанвай ва гъар гъихътин хъайитIани жинаят авунвай 400 агъзур кас и уьлкведай акъудун мумкин я. Уьлкведин талуьк идарайди тукIуьрнавай сиягъида къецепатан уьлквейрин 400 агъзур ватандашдин тIвар гъатнава. Гзаф ксар "Ал-Кайда" тешкилатди вичин крар къиле тухузвай уьлквейрин ватандашар я.

Вахтуну вири кIвалахар чирда.

Лезги халкъдин мисал

Эта стройная, обаятельная, веселая женщина занимает весьма важный пост, выполняет необычную, даже скажем так, мужскую работу. Простая, умная, находчивая, она полна любви к жизни и к своей профессии - профессии юриста, требующей знаний, мужества, честности, порядочности.

Роза Шихсаидова закончила школу N74 Сабунчинского района города Баку. Уже в школе знала какой выберет путь - она хотела стать не просто юристом, а прокурором. Знала, что поступить на юридический факультет Азербайджанского Государственного Университета довольно не просто. Да, дорога ведущая к ее заветной мечте была тернистой. Шесть лет понадобилось ей, чтобы доказать свои знания и силы. Она сдавала экзамены на дневное и вечернее отделения, но не проходила по конкурсу. В приемной комиссии уже все ее знали. "Ты опять пришла?" - сочувственно спрашивали у нее. "Да, и буду приходить до тех пор, пока не поступ-

лю", - отвечала она.

Родители Розы, простые люди, выходцы из села Дузтагир Кусарского района, давно потеряли надежду. Но Роза не переставала заниматься. В 1979 году она стала студенткой благодаря своей

юрфак, детей рабочих и колхозников. Но Розе, всю жизнь мечтавшей поступить на очное отделение, пришлось перевестись на заочное, так как ее семейное положение было тяжелым, нужно было помогать родителям.

В то время она уже

генерального прокурора Азербайджана. В 1987 году она была назначена старшим прокурором отдела по надзору за судом в республиканской прокуратуре. В 1993 году была назначена старшим помощником прокурора Сабунчинского района где проработала до 1998 года.

Юрист I степени Роза Шихсаидова единственный прокурор - лезгинка в органах прокуратуры, любит свою профессию и гордится ею. Она знает, что трудно быть одновременно хорошей для всех, ведь ее работа связана с поддержанием государственного обвинения

лики.

Ответственная работа не мешает ей быть хранительницей домашнего очага. Замечательная мать, хорошая жена, она гордится тем, что имеет крепкую, дружную семью, построенную на любви и понимании. С мужем Сабиром, экономистом по профессии, она вырастила сына и дочь. Марат - студент БГУ, а Зурият учится в институте иностранных языков. Оба выбрали факультет регионоведения, только брат будет кавказоведом, а сестра евроедом.

Для членов этой семьи существует одно железное правило: что бы ни случилось, каждое лето вся семья едет в Кусары, на родину. После городской суеты и серости так приятно увидеть родные просторы, красивое сочетание гор, лесов и садов, услышать родную, лезгинскую речь...

С. КЕРИМОВА

P.S. *Роза ханум любезно согласилась вести рубрику "Отвечает юрист" в нашей газете. Читатели могут обращаться в "Самур" по правовым вопросам.*

ВЕРНОСТЬ ДОЛГУ

настойчивости и знаниям. Тут сыграло роль еще и распоряжение главы республики Г.Алиева принимать на престижные факультеты, в том числе и на

работала в республиканской прокуратуре инспектором, затем консультантом. В 1982 году, будучи студенткой 3-го курса, Роза стала помощником

С 1998 года ее назначили помощником прокурора Хатаинского района города Баку, а с 1 сентября 2000 года является государственным обвините-

по уголовным делам в суде, каждый день она сталкивается с нарушителями правопорядка. Для нее превыше всего законы Азербайджанской Респуб-

БАРКАЛЛА, РУСТАМ!

Читатели "Самур"а уже знакомы с братьями Рустамовыми. Имена Рустама и Феликса достаточно хорошо известны в спортивных кругах Москвы. Они являются чемпионами многих состязаний и турниров по боксу среди юношей своего района (Марьино) и области. Младший брат Феликс особенно известен многочисленными победами над юными боксерами в своей весовой категории.

Уроженец села Гиль Кусарского района Валерик и дагестанка Сурая смогли воспитать серьезных, умных, отзывчивых сыновей. Они гордятся тем, что Рустам и Феликс хорошо учатся, помогают родителям по дому, а также занимаются профессиональным спортом. Эти парни, как настоящие лезгины, воспитывают в себе волю и выносливость. Ежедневно они занимаются в спортивном

клубе, который находится в 50 км от дома. Их любят за то, что они отличаются от многих своих сверстников трудолюбием и дерзостью.

В этом году старший брат превзошел все ожидания. На чемпионате Москвы среди юношей

Рустам (54 кг) поразил всех своих соперников и в трудной борьбе завоевал золотую медаль.

Многочисленный чемпион мира из Кусарского района, ныне москвич Камран Мамедов, присутствовавший на состязании, на радостях поднял юного спортсмена над головой и громко закричал на лезгинском языке:

- Баркалла, кьегьал хва!

Болельщики долго аплодировали чемпиону.

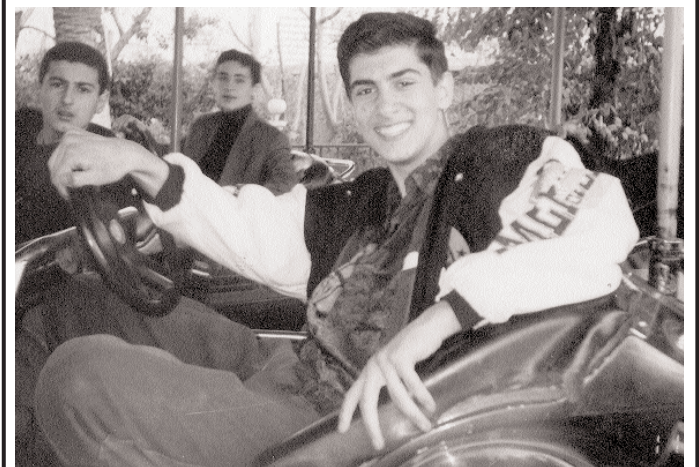
После яркой победы Рустамом Рустамовым заинтересовались некоторые иностранные спортивные клубы, которые приглашали талантливого спортсмена сотрудничать с ними, предлагали хорошие деньги. Но Рустам, как истинный москвич, решил и дальше защищать честь своего родного города.

АЗИЗРИН СЕВДА

УЧЕНИЕ СВЕТ...

С самого нашего рождения мы начинаем изучать, стараемся ничего не пропустить, боимся остаться в стороне. Это свойственно человеку - познавать и анализировать. Безусловно, в этом процессе главную роль играют наши родители, которые отдают нам свою любовь, тепло, ласку. Ну, затем школа, ВУЗ, а может и выше, все постепенно. Как гласит древняя китайская пословица, путешествие в тысячу миль начинается с одного шага.

В настоящее время появились огромные возможности для расширения сферы знания, для обучения за границей. И этой возможностью воспользовался Казымов Ровшан Рафик оглы. Ровшан родился в Кусарах, учился в родном городе, но из-за переезда семьи в Баку, продолжил учебу в школе N247. После окончания 9 классов сдает тестовые экзамены в Аль-Асхарский лицей. Набрав наибольшее количество баллов он поступает в лицей. А через год становится студентом факультета международного права Каирского университета. Сейчас

он на последнем - IV курсе. После окончания этого ВУЗ-а он хочет вернуться в Баку и сдать экзамены на магистратуру в БГУ.

Ровшан в совершенстве владеет арабским и английским, говорит на этих языках так же чисто, как на лезгинском, азербайджанском и русском.

Многоцветие древнего и сказочного Египта, новые повороты судьбы, интересные встречи наполняют его жизнь. В этом университете учатся еще 5 лезгин, с которыми Ровшан дружит. Он также подружился с арабской девушкой - Моной. Но мы не знаем, перейдут ли эти дружеские отношения во что-то большее.

Ровшан очень скучает по Баку, а особенно по Кусарам. Так приятно погулять здесь в одиночестве, выпить родниковой воды, посидеть на берегу реки глядя на воду, на облака. Как-то гуляя по лесу, он нашел причудливой формы красивый камень. Взяв его в далекий Каир Ровшан как бы забрал с собой частичку Родины...

**Лена ШИХКЕРИМОВА,
Вусала ДЖАФАРОВА,
студентки ДГУ.**

ЗОЛОТОЙ ГОЛОС ФРАНЦИИ

Вот уже десять лет, как умер замечательный французский певец Ив Монтан. Но это имя все еще живет в памяти тех, кто любил его песни, кто преклонялся перед его творчеством.

Родился Ив Монтан в Италии 13 октября 1941 года, в семье простого рабочего. Настоящее его имя Иво Ливи. Будучи еще ребенком, его семья переехала в Марсель, укрываясь от фашистского режима. Семья Ива жила

скромной жизнью эмигрантов, едва сводя концы с концами. Трудная жизнь вынудила его прервать учебу и он очень рано начал работать. Дебютировал Ив в кабаре своего родного квартала в 1938 году. Тогда ему исполнилось 17 лет...

Во время оккупации Франции он участвовал в молодежных отрядах сопротивления. Затем он отправляется в Париж, где известная французская певица Эдит Пиаф приглашает его выступать в модных в то время кабаре. С тех пор популярность Ива начинает расти. В 1945 году он дебютирует в кино вместе с Эдит Пиаф. Он исполняет песни Жозефа Косма, Жака Арвера и завоевывает мировую публику своей спонтанностью и красивой манерой исполнения.

В 1945 году он женится на известной киноактрисе Симоне Синьоре. В 1952 году завоевывает большой успех снимаясь в кино.

Его популярность перешагну-

ла границы Франции. Он с огромным успехом гастролирует в Советском Союзе, на Бродвее, в Голливуде.

После последнего своего выступления в концертном зале "Олимпия" в 1968 г. он прекращает свои выступления на публике. Этот перерыв затянулся на 16 лет. За это время он втягивается в политику и становится активным борцом "левых".

Самые известные его песни: "Барбара", "Мертвые листья", "Большие Бульвары" напевали люди не знавшие французского языка во всех странах мира. Наверняка поколение 60-х помнит эти песни и сейчас...

Известный певец умер 9 ноября 1991 г. в Париже. С этого-же дня началось его бессмертие - во многих городах и странах, в домах у тысяч благодарных слушателей остаются записи с голосом этого замечательного певца...

Гюльнара САДЫХОВА

Жизнь-гора:
поднимаешься медленно,
спускаешься быстро

Ги де Мопассан

XƏBƏRLƏR

YENİ PLAN

ABŞ Səddam Hüsejn rejimini devirməyi qərara alıb. Japoniyanın "Sankei simbun" qəzetinin verdiyi məlumata görə artıq İraqın şimalında, kürdlərin yaşadığı ərazidə ABŞ-ın xüsusi təjizatlı dəstəsi yerləşdirilib. Mövcud rejimi devirmək üçün ABŞ-ın müxalifət qüvvələrindən - şimalda kürdlərdən, cənubda şiələrdən istifadə etmək niyyətindədir. Bağdada hücum zamanı İraqın sənayesindən istifadə olunacaq.

MƏDƏNİ IMPERİALİZM

Bejnəlxalq Futbol Federasiyası Cənubi Koreya hökumətindən tələb edib ki, Dünya Kuboku uğrunda yarışlar zamanı ölkədə it kəsilməsi müvəqqəti olaraq dəfərlənərsin. İt alverçiləri buna qarşı qəti etirazlarını bildirmişlər. Hər il Koreyada 2 milyon it kəsilib jellir. İt eti satanlar Bejnəlxalq Futbol Federasiyasının tələbini mədəni imperiализm adlandırmış və əhalini buna qarşı çıxmağa çağırırlar.

ALKİMJA LABORATORİJASI

Alimlər adi metalları bahalı metallara çevirmək üçün axtarırlar davam etdirirlər. Amerikalı kimyaçı, Nobel mükafatı laureatı Qlenn Siborq bildirmişdir ki, nüvə reaktoru ilə əlaqədar təcrübələr zamanı qurğuşundan az miqdarda qızıl almışdır.

Digər bir fakt da maraqlıdır. 70-ci illərin əvvəllərində sovet alimləri reaktorun qurğuşun örtüyünü dəyişəndə burada parıldayan qızıl çöküntüsünü müşahidə etmişlər. Bundan sonra qızıl istehsalı texnologiyası tam gizli saxlandı. Qəzetlərin jazdığına görə Moskva reaktorlarından birindən xeyli vaxtdır ki, adi metalları bahalı metallara çevirmək üçün istifadə olunur.

KOMPÜTER

AĞCAQANADA QARŞI

Tajland kompüterçilərinin hazırladıkları yeni proqram hər bir kompüterə ağcaqanadlarla mübarizə aparmağa imkan verəcək. Proqram tətbiq ediləndə kompüter aşağı tezlikli səslər çıxaracaq. Bu səsər ağcaqanadlara ölümcül təsir göstərir.

YENƏ TERRORÇULAR

Təkcə "Əl-Kaidə" kimi terrorçu təşkilatlar deyil, həmçinin ABŞ-ın bəzi vətəndaşları da buradakı rejimi devirməyə çalışır. Bu günlərdə ABŞ-ın əlaqədar orqanları ölkədə gizli fəalijət göstərən "Projekt 7" terrorçu qrupunu aşkar etmişlər. Onun rəhbəri 38 yaşlı Dejav Berqettdir. Terrorçuların çoxlu odlu silah, mina, bomba hazırlamaq üçün avadanlıq, xeyli hərbi sursat saxladıkları məlum olmuşdur. İslamçılarla heç bil əlaqəsi olmayan amerikalı terrorçular ölkədəki mövcud rejimi devirmək istediklərini açıq-aşkar bildirmişlər.

YUYUCU TOZ LAZIM DEYİL

Jujucu toz istehsalçıları narahat olduqlarını gizlədə bilmirlər. Cənubi Koreyada ixtira olunmuş paltarjuvan maşın öz işini jujucu tozsuz və sabunsuz görür. Suja azacıq duz əlavə etmək kifayətdir. Jujulan paltar ağappaq olur. Yeni maşın min ABŞ dollarına satılır. Evdar qadınların bildirdiklərinə görə, yeni texnika paltarları köhnə maşınlardan qatqat keffijətli jujur.

Omrünün 27-ci baharında dünyasını dəyişmiş nadir istedad sahibi Rəcəb Əmirxanov (1887-1914) xalqdan ötrü ən çox iş görmüş maarifçilərdən sayılarda, onun haqqında bir oçerək belə jazılmayıb. Amma faktlar ona cild-cild kitabların həsr olunması zərurətini vurğulayır. Bir neçə fakta nəzər salaq: O, hələ 12 yaşında ərəb, türk, fars və rus dillərini mükəmməl bildirdi. 15 yaşında ləzgi, rus və türk dillərində bir neçə publisistik əsərin müəllifi, 5 min nüsxəlik nadir kitabxananın sahibi idi. Nəinki Dağıstanda, hətta Qafqazda ən geniş müntəzə malik ziyalılardan sayılırdı.

Bakının Balaxanı qəsəbəsində, Aşurbəyovun neft mədənlərində mühəssis işləyərək bu sənaye sahəsinin vəziyyəti və perspektivləri ilə əlaqədar jazdığı iqtisadi oçerklər xarici mütəxəssislərin diqqətini cəlb etmişdi. Onun neft sənayesinin inkişaf etdirilməsi ilə bağlı fikirləri bu gün də maraqlıdır.

Rəcəb Əmirxanov peşəkar ləzgi publi-

sistikasının və ədəbi tənqidinin əsasını qoşub. Dağıstanda xeyriyyəçilik hərəkatının yaradıcısı olub. Onun xeyriyyəçiliyi ilə XX əsrin əvvəllərində təkcə Cənubi Dağıstanın ayrı-ayrı kəndlərində 20-dən çox məktəb açılıb. Məktəblərdə ləzgi dilinin elmi şəkildə tədrisinin təşəbbüsçüsü, bu sahədə elmi proqramın, savadsızlığın ləğv olunmasına dair ilk ləhənin müəllifidir. Maarifçilik sahəsindəki xidmətlərinə görə onu "Dağıstanın fəxri", "yalnız savadlı və iqtisadiyyatı inkişaf etdirən xalq xoşbəxt gələcəyə malik ola bilər" ideyasını təbliğ edən iqtisadi oçerklərinə və elmi məqalələrinə görə "böyük alim" adlandırmışlar.

Onun həyata keçirmək istədiyi özünəməxsus planı da var idi. Bundan ilk dəfə görkəmli publisist və nəşir Said Qabijev xəbər tutmuş, həmin planı "Rej - Alifin böyük planı" adlandırmışdı. Bu ideya Rəcəbin uşaqlıqda şahidi olduğu bir faciə ilə bağlı jaranmışdı.

mədənlərində işləyən ləzgi fəhlələri və Cənubi Dağıstan əhalisi arasında böyük nüfuzla malik Rəcəbin maarifçilik və xeyriyyəçilik fəalijəti ilə tanışlıqdan sonra demişdi: "Xalqın başdan-başa savadlanmasını nəzərdə tutan böyük planını həyata keçirmək üçün Rəcəb ağılasığmaz işlər görür. Bütöv bir xalqın bir neçə əsrdə nail ola bilmədiklərinə o, bir neçə ildə nail olub."

Həqiqətən də xalqın savadlanması planını həyata keçirməkdən ötrü R.Əmirxanov Bakıda "Kasıblara və savadsızlığı ləğv etmək işinə yardım cəmiyyəti", Dağıstanda "Dağıstan nəşriyyat cəmiyyəti", Axtıda "Jeni nəsi", Azərbaycanın şimalında, Quba qəzasında "Müqəddəs məclis" cəmiyyətlərini jaratmışdı. Bu cəmiyyətlər Cənubi Dağıstanın və Şimali Azərbaycanın ləzgi kəndlərində milli məktəblərin açılmasından ötrü vəsait toplayıb, milli dildə dərslik-

MƏŞHUR LƏZGİLƏR HAQQINDA BİLMƏDİKLƏRİMİZ

REY-ALIFIN BÖYÜK PLANI

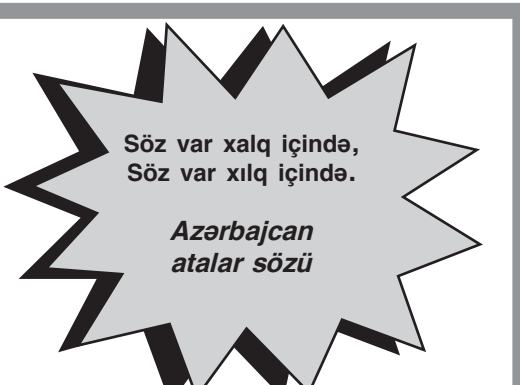
lər hazırlayıb, qəzet nəşrinə kömək göstərirlər, gəncləri təhsilə cəlb edir, Bakının və Axtının ləzgi teatrlarına yaxından yardım edirdi.

Xeyriyyəçilik hərəkatının genişlənməsində və səmərə verməsində Bakıda Ajdınbəy Qajınbəyov, Asvar Kamalov, Səlimxan Süleymanov, Ramazan Cəlalov, Məhəmmədəğa Qıyubov, İsgəndər Axtinski, Qarabəy Tarxanov, Dövlətxan Dövlətxanov və başqaları, Dağıstanda Nəsəddin Sultanzadə, Həmid Jüzbəyov, Fətəh Mahmudov, Ağabəy Qhmedov, Səməd Qıyubov və başqaları, Quba qəzasında Abdulla əfəndi, Hacı Rəsul, Cəbrail əfəndi, Hacı İshaq ağa kimi tanınmış maarifçilər, inqilabçılar və ziyalılar böyük əmək sərf edirdilər. Bu əməlin nəticəsində 1907-1914-cü illərdə Cənubi Dağıstanda və Quba qəzasında məktəblərin açılması kütləvi hal almışdı. Yeni açılmış məktəblərdən 26-sı Rəcəb Əmirxanovun adı ilə bağlı idi. Təhsil ocaqlarının artması Cənubi Dağıstanın Küre və Samur dairələrində, digər rayonlarında, həmçinin Quba qəzasının ləzgi kəndlərində əhalinin ana dilində oxumasına geniş imkan jaradırdı.

Cənubi Dağıstanda olduğu kimi, Quba qəzasında da məktəblərin açılması geniş vücut almışdı. O dövrün mətbuat orqanlarında bu barədə xeyli məlumat verilib. Məsələn, "Təzə həyat" qəzeti jazmışdı: "Bakı quberniyası daxilində Qusar mahalına tabi Həzrə qəzəsində mümkün olduqca böyük məktəb binasına iqdam. 19 İyun 1907-ci il sənəsi Həzrə qəzəsində ictima edib mümkün olduqca böyük bir məktəb açılmasına qərar verdilər."

Və bu ictimada hazır olan alimlər Quba və Küre və Dağıstan alimləri idi." ("Təzə həyat", 29 İyun 1907-ci il, N 64). Qəzetin jazdığı kimi, "Məclis Müqəddəs"ə rəhbərlik edənlər tanınmış ləzgi maarifçiləri Cəbrail əfəndi, Hacı Umud əfəndi və Hacı Zəkər əfəndi idi. Onlara Canmırzə əfəndi, Tejmur əfəndi, Qbdül-mütəllib əfəndi, Əli Soltan əfəndi, Hacı İshaq ağa kömək edirdi. Bu ziyalılar özləri məktəb tikintisindən ötrü 300 manat ianə toplamışdılar.

Başqa bir qəzetdə jazılmışdı ki, Quba

Söz var xalq içində, Söz var xalq içində.

Azərbaycan atalar sözü

qəzasının 400 xanədən (evdən) ibarət Jasab qəzəsində (kəndində) Abdi Camijevin elm və mədəniyyət haqqında sözlədiklərindən sonra jasablılar "Abdi Camijevə razılıqlar etdilər və dərhal ianə cəminə məktəb üçün şüru etdilər... Cüm-lətanı 815 manat ianə toplandı." ("İqbal" qəzeti, 27 dekabr 1913-cü il, N 540).

"Təzə həyat" qəzetinin 5 İyun 1912-ci il tarixli sayında jazılmışdı ki, Quba qəzasının Zeyxur kəndində fəalijət göstərən, "məşhur millətpərvər axtıllı molla Abdejnin" rəhbərlik etdiyi məktəbin ilk buraxılışı olub. 40 uşağdan 20-si məktəbi fərqlənmə ilə bitirib. Məktəb binasının jarsarsız halda olması barədə molla Abdejnin çıxışı əhalijə təsir etmiş və buranın imkanlı adamlarından Abdulla, Mehdi, Hacı Rəsul, Qədir, Qhmed, Qmrah, Qbubəkr, molla Hüsejn və İsrail jeni dərs ili başlanana kimi şəxsi vəsaitləri hesabına təzə məktəb binasını tikdirib istifadəyə verməyi qərara almışlar.

Belə xeyriyyəçilik başqa kəndlərdə də kütləvi hal alırdı. Bəzi imkanlı adamlar hətta öz evlərini məktəb binası üçün verirdilər. Bununla əlaqədar "İqbal" qəzetində dərc olunmuş xəbərlərdən birində dejilir: "Bu günlərdə məzkur qərjə əhlindən Qbu Bəkr Abdulla oğlu pək ali himmət göstərüb özü jazdığı 2 ədəd xanəsinin məktəbə vəqf etdi." ("İqbal" qəzeti, 19 nojabr 1913-cü il, N509).

Cənubi Dağıstanda və Quba qəzasında geniş miqyas almış maarifçilik və xeyriyyəçilik hərəkatına Rəcəb Əmirxanov rəhbərlik edirdi. O, hələ 1912-ci ilin

sonunda "Zarja Daqəstana" qəzetinə gəndərdijji "Maarifçilik və xeyriyyəçilik" məqaləsində jazmışdı ki, "Savadsızlığı ləğv etməkdən ötrü bizim jaratdığımız cəmiyyətlər ləzgi kəndlərində müntəzəm iş aparır. Savadsız xalq xoşbəxt gələcək qura bilməz. Bizim ən böyük vəzifəmiz xalqın həyatının yaxşılaşmasından ötrü maarifçilik jolu ilə onun gözünü açmaqdır." 1913-cü ilin əvvəllərində həmin qəzetdə dərc olunmuş "Dağıstanlının qejdləri" publisistik məqaləsində o, mövcud quruluşa qarşı etiraz səsinə ucaldaraq jazmışdı: "Dəniz sahilində durub havanın açılmasını gözləməyimiz, talejin hökm etdiyi kimi, bu qəder ezab-əziyyətlə işləməyimiz bizi fəlakətə sürükləyən bədbəxtliklərə dözərək jaşamağımız jetər! Juxudan ajılmağımız, vaxtı çatmış məsələləri həll etməyimiz lazımdır. Bunlar iqtisadi tərəqqimizə, milli qurtuluşa və xalqın öz xoşbəxt gələcəjini qurtulmasına kömək edən çox vacib məsələlərdir."

Təəssüf ki, omrünün 27-ci baharında, hətta ailə qurmağa imkan tapmamış, dünyasını dəyişmiş Rəcəb Əmirxanov tarixin sonrakı mərhələlərində xalqın keçdiyi şərtli jolu, təhsil, mədəniyyət, iqtisadiyyat və digər sahələrdə əldə etdiyi böyük uğurları görə bildirdi. Rəcəb bu uğurların əsasını qojanlardan biri olmuşdu və onun vaxtsız ölümü xalq üçün böyük itki idi. Ona görə də Said Qabijev 1914-cü ildə "Musulmanskaja qazeta"da (N 14-15) jazmışdı: "Rəcəb Əmirxanovu itirməklə biz, son dərəcə ağıllı, müdrik, diqqətçil, daim öz qardaşlarının dərdinə şərik olan, onların qajjısına qalan, ən yaxşı qardaşlarımızdan birini itirdik. Qəzetimiz ən vəfali dostunu, ideallarımız uğrunda jorulmadan mübarizə aparan, son dərəcə mübariz bir insani itirdi.

Bəs Dağıstan? Ah! Dağıstan onsuz da saıca çox az olan ən yaxşı və ağıllı, mərd oğlanlarının birindən məhrum oldu... Dağıstan onu itirməklə özünün müqəddəs, gözəl, məğrur və aslı olmaıan nəji vardisa, onu itirdi..."

Müəffər MƏLİKMƏMMƏDOV

DAHA BİR QƏZET

Respublikamızın mətbuat orqanlarının sırasına daha bir qəzet daxil olub: "Qərbi Azərbaycan" Adından görüldüyü kimi, bu, vaxtilə doğma torpaqlarından zorla çıxarılmış, soqırımına məruz qalmış yüz minlərlə azərbaycanlının, onların vətəni olan Qərbi Azərbaycanın taleji ilə bağlı, sabahı ilə yaşajan mətbuat orqanıdır.

Qəzet erməni qəsbkarlarının son iki əsrdə Azərbaycan xalqına qarşı etdiyi təcavüzləri, onların işğalçı xislətini konkret faktlarla açıqlayır, respublikamızın ərazi bütövlüyünü pozaraq, torpaqlarımızın 20 faizini zəbt etmiş, Dağlıq Qarabağda avantürüst hərəkatın əsasını qoymuş millətçi-separatçı ermənilərin iç üzünü ifşa edir, Azərbaycanın haqq işinə beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətini cəlb etməyə çalışır. Qəzet ilk sayından kəsərli və dəyərli materialları ilə diqqəti cəlb edir. Arxiv sənədlərindən geniş istifadə olunması, alimlərin və tarixçilərin çıxışlarının verilməsi, vaxtilə Ermənistan da müsibətlərə məruz qalmış insanların söhbətlərinin dərc olunması, sovet dövrünün bir sıra er-

məniperəst qərarlarının əjani olaraq oxuculara çatdırılması "Qərbi Azərbaycan"ı oxuculara getdikcə daha çox sevdirdir.

Jeni mətbuat orqanının təsisçisi və baş redaktoru tanınmış jurnalist, kəsərli qələm sahibi, səjilib-seçilən ziyalılarımızdan olan Jaşar Əkbəroğludur. Vaxtaşırı redaksiyamıza baş çəkən, qəzetimizin vəziyyəti ilə maraqlanan Jaşar müəllim deyir:

- İndiki dövrdə qəzet nəşr etmək asan deyil. Hər addımda çətinliklərlə rastlaşırsan. Bu baxımdan "Samur"un kollektivinin necə çətinliklərlə rastlaşdığını təsəvvür edə bilərsiniz. Vaxtilə Həsən bəy Zərdabi "□kinçi" qəzetini necə böyük zəhmətlə çıxarırdısa, siz də "Samur"u o cür çətinliklə, heç kimin köməji olmadan, fədakarlıqla nəşr edirsiniz. Xalq bunu qiymətləndirməli, bu cür gərəqli qəzetin yaşamasına kömək göstərməlidir.

Qəzetimizin həqiqətən də böyük problemlərlə üzləşdiyi, maddi imkansızlıq üzündən əvvəlki kimi ajda iki dəfə çıxma bilmədiyi bir vaxtda Jaşar müəllimin sözləri bizim üçün təskinlik oldu. Ona minnətdarlıq edib, işində uğurlar ar-

Yaşar Əkbəroğlu

"Qərbi Azərbaycan" qəzetinin təsisçisi və baş redaktoru:

Vaxtilə Həsən bəy Zərdabi "□kinçi" qəzetini necə böyük zəhmətlə çıxarırdısa, siz də "Samur"u o cür çətinliklə, heç kimin köməji olmadan, fədakarlıqla nəşr edirsiniz. Xalq bunu qiymətləndirməli, bu cür gərəqli qəzetin yaşamasına kömək göstərməlidir.

zuladıq. Bir daha əmin olduq ki, Jaşar müəllim kimi ziyalılarımız "Samur"un gərəqli qəzet olduğunu yaxşı başa düşürlər. Jəqin ki, potensial oxucularımız, doğma dilini və xalqını sevən həmjerlilərimiz də bunu anlar və belə çətin vaxtda "Samur"a köməklərini əsirgəməzlər...

"SAMUR"

BİR XOŞ TƏSADÜF

Beşinci sınıfdə oxuyurdum. Dərs otağıma bu vaxtdək görmədiyimiz bəstəboj, qarajınız, gülürüz bir qız daxil oldu. İlk andan o, bizi öz cazibə dairəsinə necə saldısa, hamımız diqqətlə ona qulaq asmağa başladıq. Mən isə özümü onun jerində təsəvvür edirdim.

Səhəri gün "dərsi kim danışar?" sualı səsləndə hamımız bir nəfər kimi elimizi qaldırdıq. Bu, sınıfımız üçün görünməmiş hadisə idi. Müəllim məmnunluqla gülümsədi və mənə ləvhəyə çağırdı. Dərsi əzbərləmişdim, ona görə də ürəkli idim. Zəmirə müəllim mənə tərifləyib jurnala "5" jazanda sevincimdən qanadlanıb uçmaq istəyirdim. Həmin gündən ürəjimdə müəllim olmaq arzusu baş qaldırdı.

Zəmirə müəllim bizə cəmi bir il dərs dedi və onu bir daha görmədim. Amma onun xatirəsi daim qəlbimdə idi.

Orta məktəbi bitirib M.F.Axundov adına APİ-jə daxil oldum. Sonra isə təjinatla Cəlilabadda işlədim. Təjinat müddətini bitirib vətənə qayıdarkən Bakıda təsadüfən Zəmirə müəllimlə rastlaşdım. Sən demə o, həmjerlərim Janvar Mustafajevlə ailə qurubmuş.

1932-ci ildə Qusar rajonunun Jarqun kəndində anadan olmuş Kadijeva Zəmirə Ricaddin qızı dörd övlad böjüdü bəstəbojə çatdırmışdır. Dərs dediyi şagirdlərinin xoş soraqı uzaqlardan gəlir.

Bu jaxınlarda Qusar rajon məktəblilərinin fənn olimpiadasında Zəmirə müəllimlə jəniden görüşdük. Amma özünə qəm dumanı çökmüşdü. Oğul itirimi ananın dərdinin üstünə bir dərd də əlavə olunmuşdu: istəklə həjət joldaşı dūnjasını dəjışmişdi.

Həmin gün doğma müəllimimin evində oldum. Çaj dəmləyib qabağıma qojdu. Otən illərin unudulmaz xatirələrinə daldıq. Bu da həjətimdə unudulmaz bir gün idi.

Bu jaxınlarda Zəmirə müəllimin 70 jası tamam olacaq. Peşəsinə qəlbən bağlı olan, ürəjində gənc nəslə qajğı və məhəbbət gəzdiren bu qadını jubileyi münasibətlə təbrik edir, ona cansağlığı, çətin və şərefli işində müvəffəqijətlər arzu edirəm.

P.S. Zəmirə müəllimin uzun illərdən beri al-bomumda saxladığım gənçlik redaksiyaya gəndərirəm.

Feljaddin MEHDİJEV,
Qusar rajonundakı Şirvanovka kənd orta məktəbinin müəllimi.

Этническая конфликтология, являясь, по принятому среди специалистов обозначению, одной из отраслевых конфликтологий, стала развиваться несколько позднее, чем, например, экономическая. Различные авторы по-разному определяют тот период, когда этническая конфликтология сформировалась как самостоятельная отрасль конфликтологической науки. Да и точка отсчета возникновения конфликтологии вообще определяются по-разному. Хотя изучение самих конфликтов ведется уже более 100 лет, научная основа этому была предоставлена лишь во второй половине XX века. Но и в это время этнические конфликты часто считались лишь эхом экономических.

Классик мировой этноконфликтологии, американский ученый Дональд Хоровиц ("Конфликт этнических групп") отмечает, что ни государственные деятели, ни обществоведы не оказались готовы к возрастающей значимости этничности. Тем более, что после II Мировой Войны бытовало мнение о том, что развитым странам это уже не грозит, а страны третьего мира скоро пройдут этот этап за счет высокого уровня модернизации. В этом снова улавливалась второстепенность этнического пе-

ред экономическим. Затем в конце 80-х - начале 90-х годов этнические конфликты стали изучаться лишь как часть социальных конфликтов, что снова умаляло их важность. В эти годы произошли грандиозные события: исчез с карты Советский Союз, на огромной территории Земного шара стали меняться государственное устройство, институты власти, отношение к собственности, психология и т.д. Но возникли новые проблемы: на 1/6 планеты проживает огромное количество этносов, каждый из которых стремится к самоопределению.

Еще в 80-е годы стали остро проявляться националистические настроения в ряде республик. Первые беспорядки на этнической почве начались еще в 1986 году (Якутия, Алма-Ата). Затем очаги распространились по Средней Азии, Закавказью, Крыму, Приднестровью, Поволжью, Северному Кавказу. Только за период с 1988 по 1991 год на этнической почве в бывших советских республиках произошло 150 конфликтов, из которых 20 повлекли за собой человеческие жертвы.

Попробуем проанализировать природу данных конфликтов, развитие которых многие специалисты видели в 4-х вариантах: подобно ливанской войне - "ливанизация", подобно

ЭТНИЧЕСКИЕ КОНФЛИКТЫ

Ирада ГАСАНОВА

сербско-хорватскому варианту - "балканизация", подобно распаду Османской Империи - "оттоманизация" и мирное преобразование СССР в конфедерацию по типу Британского Содружества или ЕЭС. Сейчас в период, когда борьбу с терроризмом многие пытаются превратить в "Войну Запада и Востока", американский исследователь Дуглас М.Джонсон говорит о том, что эти конфликты "скорее всего будут происходить в результате столкновений общинной принадлежности, будь то на основе расы, этнического происхождения, национальности и религии".

Слово молодого политолога

Примерами этому могут послужить войны арабо-израильская и в Косово.

Разведслужба США предполагает появление еще 12 конфликтных точек на территории бывшего СССР, в которых, по предварительным данным, погибнут около 523 тысяч человек, умрут от болезни 4,240 тысяч человек, пострадают от голода 88 миллионов человек, а число беженцев достигнет 21 миллиона 670 тысяч. Прогнозирование с такими точными данными у многих ассоциируется скорее с планированием или, если быть еще точнее, с режиссурой.

Конфликты на постсоветском пространстве также делятся и на меж- и внутригосударственные. А гарвардская школа права, изучая их (профессор У.Юри), разделила конфликты на пять категорий по принципу "насилия": насильственные; насильственные, но подконтрольные; чреватые насильствием; потенциально на-

сильственные; ненасильственные.

Многие конфликты своими корнями уходят в Советское прошлое. Некоторые из них связаны с воссоединением раздробленных этносов. Примеры образования 15 суверенных государств также усилили сепаратистские стремления, таковы настроения в Абхазии, Чечне и т.д.

Этнические конфликты также связаны с возвратом на родину депортированных народов, например крымские татары. Иногда за этническими прячутся конфликты, связанные с притязаниями одного государства на территорию другого. Отсюда вытекают противоречия между официальным правительством и кагони-либо "освободительным" движением, лидеры которого чаще всего пытаются нажиться на всплеске этничности, так как финансируются этим самым соседним государством или его союзниками. Наиболее близким для нас примером является Нагорный Карабах.

Как было сказано выше, за этническими иногда скрываются и экономические конфликты. Чаще всего это встречается в федерациях, чьи субъекты не доволны распределением бюджетных паев. Некоторые специалисты именно в этом видят причину столь сложных отношений

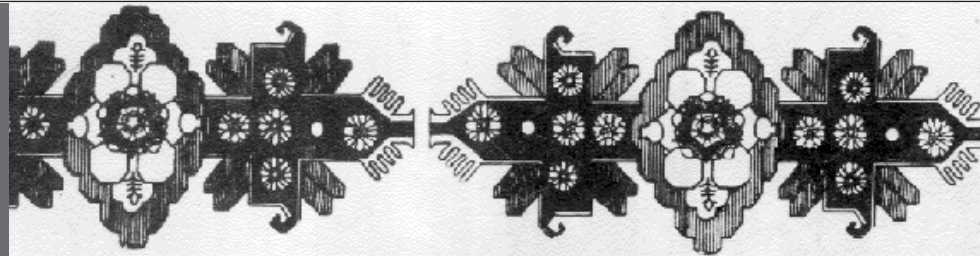
Москвы и Грозного.

Конечно, многие конфликты в основе своей имеют не одну, а целую плеяду причин, что еще более затрудняет их разрешение.

Не смотря на негативное общественное мнение по отношению к конфликтам, социолог Л.Козер утверждает, что "конфликт препятствует оскотенению социальных систем, вызывая стремление к обновлению и творчеству", а другой социолог Р.Дарендорф считает конфликты фактором социальных изменений. Но исторически доказано, что конфликты ведут к застою, крови, разрухе, экономическому и общественному спаду, голоду, бедности.

Завершение конфликта в многонациональном регионе идет по-разному. Одни конфликты завершаются на основе договоренностей и взаимовыгодности, но существуют и те, в которых есть проигравшие и победившие, хотя эти термины в данном случае применять более, чем не корректно. Но не стоит забывать, что на протяжении последних 10 лет этнополитические конфликты имеют тенденцию повторяться приблизительно через каждые 3-4 года. Для полного их разрешения нужно не только устранение самого содержания конфликта, его предмета, его почвы, но и добрая воля.

ШИИРРИН КӢУНЧӢ

Бажиханум ИСАЕВА

ЦӢАР АМУКӢДА

ГӢилерал пих авур касдин
Дигай ферли кар амукӢда.
Цал хкажна кӢвал эцигай,
Са устӢардин тӢвар амукӢда.

АвахӢайдан пелелай гӢекъ,
ГӢатда кӢалин маргӢалда векъ.
ХӢайитӢани хӢуьтӢуьхъ лап мекъ,
Цура зурба хвар амукӢда.

Яд уьлкведа кӢвал хӢайидаз,
Мецел гӢадан чӢал хӢайидаз,
Ватандиз кӢур, тӢал гайидаз,
Кук гатадай хар амукӢда.

ФейитӢа ви гӢарамдал гӢил,
ГӢатда чӢехи балада кӢил.
Тамарзу жед экуьнихъ вил,
Жув кӢацӢудай кӢар амукӢда.

Бажиханум, кӢелем кӢуна,
Хайи халкӢдихъ икӢ рикӢ кана,
Галат тийиз кӢхӢихъ вуна,
КӢхейтӢа, ви цӢар амукӢда.

БЕНЕВША

КӢарабагӢда ахӢа хӢанва,
КӢайи муркар хаз, беневша.
Лувар ханвай чубарукди
Вуч лугӢузва ваз, беневша?

КӢуд пад душман, ягӢи я ви,
Куьз гуда на наз, беневша?..
Намердрив рикӢ вугана,
Дерт иймиир чаз, беневша.

Иер руш хӢиз агӢуза кӢил,
Чина фите тваз, беневша.
А залумар гӢазур я, вун
Есирвиле кӢаз, беневша.

Ругуд йис я, зи кӢене рикӢ
Дердер чӢугваз, тӢаз, беневша.
Зи гӢалдикай на яхъ хабар,
Дерт ахӢайин ваз, беневша:

- Дегъ чӢаварай вердиш я чун,
РикӢ, гӢил ахӢа яз, беневша,
Стхадай кӢаз кӢуним-кӢунши,
Вилик фу-яд таз, беневша.

Фу вилерай хтайбуру
КӢур гана чи фаз, беневша.
Чун чи кӢвалай акӢуднава,
Амазма зурзас, беневша.

Эфруз РЕГӢИМОВА

Ватан, кӢвал кӢанз шехӢзава чун,
КӢе кӢил-мет катаз, беневша.
Тупханадин ничхирарни
Хквезмач мукваз, беневша.

Цигел хӢанва хва дидедихъ,
Стхаяр вахахъ, беневша.
Чи шегӢидриз лайлай лугӢуй
Лагъ Хандин рушаз, беневша.

Куьз киснава, дуьньяд халкӢар,
Сиве сав аваз, беневша?..
КичӢеда заз, таб гуз тежез,
Зериф гардан хаз, беневша.

ЦӢайлапандин цӢай кӢачуна
ЦӢаяд хура кӢваз, беневша.
ГӢалибвилин, ислягӢвилин
ГӢваш муштулук чаз, беневша...

Зерифе КӢАСУМОВА

ВУН ХӢФЕЙЛА

ХӢипи хӢана зи ашкӢидин цуьквер, пешер,
Зи булахта яд амукӢнач, вун хӢфейла.
Закай хӢелиз ви гуьгӢуьна катна хвешер,
Зи сефил рикӢ шад амукӢнач, вун хӢфейла.

Чуьнгубур куьз я муьгӢуьббатдин тел алачир,
Са югъ аван зи вилерал шел алачир?
Вучда ихӢтин уьмуьрдикай кӢел галачир,
КӢанивилихъ дад амукӢнач, вун хӢфейла.

ГӢам гана заз муьгӢуьббатдин паярикай,
МагӢрумайд хӢиз кӢанивилин цӢаярикай.
За шиарар гуькӢуьрзава кӢаярикай,
Заз гатфарни гад амукӢнач, вун хӢфейла.

Зун и пата, вун а пата кӢураз хӢана,
Чи чаравал юкӢвай феи Араз хӢана.
Ярар-дустар фад кӢакӢатна, чараз хӢана,
Захъ рикӢ кудай сад амукӢнач, вун хӢфейла.

Чаравили гана гужар, рикӢ ифена,
Чими гӢиссер чан аламаз дири фена.
Ви гуьгӢуьна вуч аватӢа, вири фена,
Я зуракӢд, я пад амукӢнач, вун хӢфейла.

Гуьлбес АСЛАНХАНОВА

МАД КӢВАЗВА МАРФ...

Мад кӢвазва марф -
МуьгӢуьббатдин стӢалар.
ЧӢанвай циф - зи фикирар,
Зи гӢамар я, зи тӢалар.

Мад кӢвазва марф,
СтӢалри хупӢ мелзава.
Секиндаказ кӢе зи рикӢе
КӢанивили гелзава.
Зи гӢиссери марфадик кваз
Селзава икӢ, селзава.

Мад кӢвазва марф,
Авач са гаф
ЛугӢудай захъ,
ЮргӢариз.

И юргӢари
зи фикирар
Тухузва лап
яргӢариз.

Мад кӢвазва марф -
Ишезва цав
КӢанивилин дидардихъ.
СтӢаларни хӢанва гӢарикӢ,
Вун авачиз дакӢардихъ.

... Ишезва зун
Шерик хӢана цавариз.
За дердерин стӢалар зи,
ГӢикӢ элкӢуьрин цӢарариз?

АТАНАЛДАЙ АЛИРЗА

*Алатай асирдин 70-йисара Забит
Ризвановни Алирза Саидов КӢӢар ра-
йондин МанкӢулидхуьруьз атанай.
Шаирар акунмазди, хуьруьн рекъера
касни амукӢначир.*

Эхиз жезвач завай и кар гилани,
ГӢи жуьреда лугӢун кӢе за жуван дерт?
КӢанда лугӢуз хайи хуьрни убани,
Атай ксар вучиз хӢанай ина перт?

Са кӢил чӢугван хайибурал лагӢана,
Атаналдай Алирзани Забит икӢ.
Хайибуру садани чин тагана,
Лап каналдай Алирзани Забит икӢ.

КӢадагӢаяр тунвай чидед чӢалал чи,
Ашкара тир и кар вири алемдиз.
АкӢудзавай лугӢуз кӢевяй магӢал чи,
Душманар хӢиз ганвай абур кӢелемдиз.

ЛагӢаналдай Алирзади Забитаз:
"Стха, ина шаирдиз мас авач хӢи?"

ГӢинва рушар? Вучиз гузвач цуьквер чаз?

Римма ГӢАЖИМУРАДОВА

Хвашкалдини лугӢудай кас авач хӢи".

ЭкӢечӢнач эл куь кӢаншардиз, шаирар,
Чи рушари цуьквед кӢунчӢар ганач квез.
КӢелнач куьне жуван цӢийи шиирар,
Я чухсагӢул, лугӢудай кас хӢанач квез.

Перт хӢаналдай шаирар чи хуьре, перт,
ГӢи жуьреда эхин эллер за и дерт?..

Ульяна МЕЖИДОВА

БАХТАВАР

Зи манидин гафар я вун,
Зи уьмуьрдин гатфар я вун.
Ажеб верцӢи ахвар я вун,
Са гаф авач ваз, бахтавар.

ХупӢ дамахда, элкӢвез-хквез,
ЧагӢиндава, лугӢуз-хуььрез.
Лацудавай кард хӢиз кӢекӢвез,
КӢан я заз ви наз, бахтавар.

АхӢая пел, хӢел кваз тахӢуй,
Залай гӢейрид яр кӢаз тахӢуй.
Вуна ихӢтин кар кӢаз тахӢуй,
Сед тежервал заз, бахтавар.

ЛЕЗГИ ЧӢАЛ

Ферзана ШАГӢЛАМАЗОВА

Бахтлу я зун - вун ава захъ баркаван,
Чан зи хайи некӢедин чӢал, лезги чӢал.
Шумуд касди вун паталди гана чан,
Чаз руьгъ гайи дидедин чӢал, лезги чӢал.

ГӢар инсандиз вичин хайи дидед чӢал,
И дуьньяда гӢар куьнилай масан я.
Ви гафарин гӢатнава зун суьгӢурда,
Ви сесерин гӢармад ажеб хӢсан я.

Зи такабур, зи дамах тир хайи чӢал,
Ви гафарин хазинадал шад я зун.
Авани, лагъ, вав гекӢигдай маса затӢ,
И дуьньяда тай авачир, сад я вун.

КӢуй виринра, гӢар береда чи мецел,
А ви тӢямлу, а ви верцӢи аваз хуьй!
Атун авай, хӢфин авай дуьньяда
Зи лезги чӢал, вун гӢамиша аваз хуьй!

*Халисан шаирдивай кисна акӢва-
зиз жедач. Вичиз кӢанзни-такӢанз-
ни пис кардикай адан рикӢуз тӢар-
вал, дерт ва хӢсан кардикай шадвал
жеда ва адавай вичин манияр чуь-
нуьхна вичиз таз жедач. Шаир кӢе-
рец тар хӢтин са затӢ я. Адан кукӢ-
вал тек са кӢерец аламай кӢван гаг-
ди инсанри адоз лаиш ахӢай тавуна
тадач!*

СТӢАЛ СУЛЕЙМАН

АДА МАНИ ЛУГЪУДАЙЛА...

Алай аяма гзаф маничи-яр чпи лугъузвай авазар гъхьтинбур ятга фагум тавуна анжах инсанрин фикир чпел желб ийиз, абур кьайгъуйрикай са кьадар яргалариз алахъзава. Гьа и кар сеbeb яз манирин гафарни ака-тайвал теснифзава ва и члалар халкьдин дердерив кьадайбур туш. Халкьдин манияр лагъайтга, абурух члехи тарих ва дерин философия ава. И манияр кутугайвал лугъун гьар са инсандилай алакьдач. Абур лугъудай инсандихъ тек са ван ваъ, гьакъни халкьдин руьгъ хьун герек я. Адаз вичин халкьдин тарих, меденият, харусенят рикъий клан хьун чарасуз я. Гьакъни адахъ халкьдин дердийриз шерик рикъи кьанда.

Гьайиф кьведай кар ам я хьи, чи халкьдин манияр чал кьериз-царуз агакьзава. Гзафбур абур рикъелай ракъурнава. Им чи тлал алай месэлайрикай сад я. Ятлани эхиримжи йисара чи халкьдин эменнияр чал

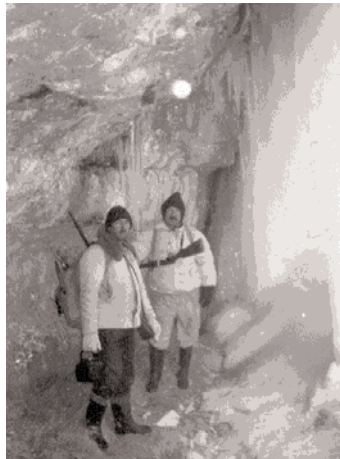
агакьарун патал алахъзавай кьегьал инсанар арадал атанва. Абурун жергедик Кцар райондин Манкъулидхуре дидедиз хьайи Роза Гьажимурадовани ака-зава. Роза "Сувар" лезги ансамблдин солист я. Дагъустандин Гьукуматдин Университетдин Бакудин Филиалдин филологиядин факультетдин IV курсунин студент тир Роза гьакъни "Самур" газетдин кьвалахдар я. Газетдин чинриз акъатзавай материалар компютердал гьада кьватлзава. Газетдив гзаф кьелдайбур агуднавай и виклгь руша фадфад маракълу макъалаярни кхьид.

Розадихъ гзаф иер ван ава. Ада лугъузвай халкьдин маниярал вири гьейран я. Розади мани лугъудайла, чи рикъел халкьдин сур члавар кхведа. Адан ванчихъ верцивални перишанвал, хайивални гьариввал, кьанивални везинлувал ква. Инсандин гьарикъ гьиссерал звал гьиде Розади. "Сувар" ансамблдиз регьбервал гузвайбурхъ галаз санал чи рикъелай алатнавай шумудни са халкьдин манидал чан хканва, абур чал агакьарнава ада. "Хьипи пешер авадариз", "Силибирдин цуьк", "Дарман", "Кьакъан дагълар", "Рушан рикъе мурад ава", "Перизада" гьа ихьтин манийрикай я. Ада и манийрихъ цийи тлям кутунва. "Сувар" ансамблдин "Самур" газетдал гзаф рикъи алай и руш халисан лезги тават я.

Чна ваз агалкъунар тлалабзава, Роза! Вун ви мурадлив агакьрай!

Зафер МАМЕДОВ

ДАГЪЛАРАЛ РИКЪИ АЛАЙДИ

Шагъ дагъ! Кьакъанвилнини такабурвилин кукъуш! Лекьерин макан! Садра Шагъ дагъдиз илифай касдивай уьмуьрлух ам рикъелай алудиз жедач. Кцарви духтур Низами Рустамовни икъ Шагъ дагъдал рикъи алай кас я. Ништа, йиса шумудра дагъларал кьил члугъавзатга ада. Гьуьлелай 4243 метр кьакъандиз хкаж хьанвай Шагъ дагъдин виридалайни кьакъан кукъуш кьведра

рам авур и алпинистдин рикъе дагълариз члехи муьгъуьббат ава. Ара-ара Яру дагъ, Нисин дагъ, Кабаш дагъ такурла эхиз жедач адавай. Ширин булахар, чарчарар, дагъарар вад тлуб хьиз чиде адаз.

И мукъвара мад гьилера фена Низами дагълариз. Цар чарчардин мурклариде

лай вил алудиз жезвачир адавай. На лугъуди, лацу дугъур алай цийи свас тир и чарчар. Йиф Цар дагъарда акъудай Низамиде са гьафтедин кьене 12 чарчардал кьил члугуна - абур вири мурклада авай.

Эхъ, исятда дагълара кьуьд я, - кукъушар, рагалар, кьутлалар живерини мурклариде кьунва. Апрельдин вацран эхирдалди гьа икъи жедач. Ахпа гатфарин нефесди хьуьтуьларда мурклариде. Чарчарин гурлу ванер гьатда дагълара. Исятда лагъайтга, дагъларин кьилин эсер чарчарар я - мурклади кьунвай чарчарар.

АЗИЗРИН СЕВДА

Горно-туристическая зона отдыха "СУВАР" расположена в одном из живописнейших уголков Азербайджана, у подножия горы Шах Дага, выше деревни Лаза Кусарского района, в узкой долине, окруженной горами и скалами, на территории в 3 га на высоте 1750 метров над уровнем моря.

Альпийские луга, причудливые ущелья, родники и каскадный водопад - все это навсегда остается в памяти тех, кто бывал здесь хотя бы раз. Здесь можно найти все, чего так не хватает жителям крупных городов - чистый горный воздух, который необыкновенно благотворно влияет на здоровье, тишина, которая позволяет услышать себя, чудесной красоты восход и неповторимый закат!

Но самое главное - это горы, они восхищают своим величием, удивляют своей неповторимостью! Их таинственность заинтриговывает, они не могут оставить равнодушными! Тем, кто видел их однажды обязательно захочется вернуться к ним еще и еще! Только здесь начинаешь понимать смысл слов известной песни "Лучше гор могут

быть только горы..."

Зона отдыха "СУВАР" предлагает своим посетителям и гостям прогулки по окрестностям, а также восхождение на горы Шах Даг и Яру Даг в сопровождении инструктора. Можно искупаться в горном озере, под водопадом, покататься на лошадях.

Своих гостей "СУВАР" размещает в комфортабельных и современных коттеджах

тон, шашки, шахматы, домино, лото. Здесь же пункт проката, в котором можно найти видеокамеру, фотоаппарат, альпинистское снаряжение и многое другое.

"СУВАР" работает круглый год. И зимой и летом находятся настоящие ценители природы.

Одним словом, это места, где сочетается красота и прелесть дикой нетронутой природы и комфорт, присущий цивилизации.

Это не стоит описывать, об этом не стоит читать, это нужно увидеть! Непростительно жить так близко от чуда и упустить шанс увидеть его своими глазами!

Это невозможно описать словами!

Это невозможно представить в воображении!

Это нужно увидеть своими глазами!

За более подробной информацией обращайтесь по телефонам:

Тел./Факс в Баку: (99412) 47-19-31, 47-19-39, 47-19-49

Тел. в "СУВАР": (+994138) 5-36-71

Моб: (850) 353-92-66

E-mail: suvara bakililar. az

Http www.suvara azeurotel.com

Наиля АБДУЛАЛИЕВА

ЛУЧШЕ ГОР... ТОЛЬКО ГОРЫ

со всеми удобствами: уютные номера, горячая и холодная вода, отопление, телефонная связь. Одним словом, все, что нужно для приятного отдыха.

Для тех, кто любит естественные условия - палатки, которые могут быть установлены в любой части зоны отдыха, которую выберет сам клиент.

Также к услугам посетителей ресторан, где местные повара предложат блюда европейской и местной кухни; спортивные площадки - футбольная, волейбольная, баскетбольная; теннисный корт и настольный теннис; бадмин-

КЦАРВИЙРИН ХЪУЬРУЪНАР

Явер Шалбузован тлямду хкетар Кцара гзафбуруз чиде. Абурукай са шумуд чна кьелдайбурув агакьарзава.

19 ЛАГЪАЙ ПАДЕЖ

Кимел алай кьуд-вад муаллимдиз Явера суал гузва:

- Лезги члала шумуд падеж ава?

- 18, - лугъузва абуру.

- Ам виликан вахтара тир, - хьуьрзэва Явер. - Гила чахъ 19 падеж хьанва. Адан тлвар чарасузилдин падеж я. Суаларни ихьтинбур я: вучин? гьикъин?

СИР

Са кьураба кцарвидиз мугъман жедач. Кваллин иесиди гьасятда папаз ва аялриз талуку буйругъар гуда: чай гьазура, кабабдин тадаракар аку!

Яргъай атанвай, галатнавай мугъманди суфрадал мус фу кьведатга гузлемишда. Эхирни кваллин иесиди адан вилик шурни фу эцигда. И кардал мягътел хьайи мугъманди жузада:

- Я стха, им вучтин сир ятлал зун гьавурда тур кван.

Кваллин иесиди ухъ аладарна жаваб гуда:

- Кьегьненан затлар чпихъ мумкинвилер авай ксариде тадарак ийизвайди я. Захъни мумкинвал хьанайтга, за ваз кабаб гуз тир.

ВАЗ ВУЧ КИАНДА?

- Ваз са шешел кьизил кьандани, я тахьайтга са шешел акьул?

- Акьул.

- Гьарда вичиз авачир затлалабир кван я.

Кьиникъни хиве яхъ,
amma гафунлай
элячмир

Лезги халкьдин мисал

Тифлидин гимназияда кьелай лезгийрикай сад Рза Саидан хва Шихсаидов я. 1891-йисуз виликан Куьре округдин Агъа Хьартасрин хуьре дидедиз хьайи Рза Темирхан Шурадин реальный училище акалтарайдалай гьуьгъуьниз Тифлидин гимназиядиз ракъурнай. 1911-йисуз ада кьизилдин медал кьачуналди гимназия куьтягьна ва агалкъунралди имтагъанар

ТИФЛИСДИН ГИМНАЗИЯДА КЪЕЛАЙ ЛЕЗГИЯР

вахкана Петербургдин Военно-Медицинский Академиядиз гьахьна. 1916-йисуз инаг куьтягъай Рза Шихсаидовакай ва адан дуст, Къазикъумухай тир Мегъамед Кажлаевакай

Дагъустандин сад лагъай духтурар хьана.

Батуми шегьердин военный госпиталдин хирург-ординаторвиле кьвалахай Р.Шихсаидов 1918-йисуз Куьре округдин азарханадин за-

ведишвиле тайинарна. 1921-йисан эхирра ам Дагъустандин здравоохранениедин халкьдин комиссарвиле тесстикъарна ва Советрин Дагъустандин сад лагъай гьукуматдиз хьана. Хайи халкьдиз рикъин сидкьидай кьуллуьгъ авур Р.Шихсаидова гзаф лезги хуьрера сифте яз духтурхана нар, фельдшервилнини акушервиллин пунктар кардик кутунай.

“САМУР” ДИНИ МЕКТЕБЪ

ЧИ МЕКТЕБРИН ТАРИХДАЙ

КІЕЛ-КХЫН ГЫКІ ВИЛИК ФИЗВАЙ?

Гзаф йисара чи чІал илимдин рекьелди ахтармишай, 1871-йисуз вичин “Куьредин чІал” тІвар ганвай ктаб кхьена куьтягъай урусрин тІвар-ван авай алим П.К.Услара лезгияр кІелунал, илимдал рикІ алай халкъ я лагъанай. Ибур гьакІан гафар тушир. XIX виш йисан эхирра лезгияр Къафкъаздин бязи халкъаридай тафаватлу яз, чпихъ гзаф мектебар авай халкъарикай тир. Тарихдин чешмейрай аквазвайвал, XIX виш йисан къвед лагъай паюнилай кыл кутуна гьам Куьре патан, гьамни Къуба патан лезги хуьрера мектебрин къадар мадни пара жез гатІумна ва и карда кІел-кхын къвердавай вилик тухвана. И месэладиз талукъ хейлин архивдин материаларни ава. Месела, гьеле 1890-йисуз Муьгъубали эфендиди Кузунрин хуьре эцигай мектебдин гь-

1890- йисуз Кузуна эцигай мектеб.
1935- йисуз ягъанвай шкил.

акъиндай 1903-йисуз Бакуда чапдай акъатай “Ежегодник” ди ма-
ракълу малуматар ганва.

XX виш йисан сифте къилера, тахминан 1907-1914-йисара лезгийрин тІвар-ван авай маарифчи Режеб Амирханова регъбервал гайи, халкъдин савадлувал хкажун паталди ада яратмишай жемиятри Кьиблепатан Дагъустандин ва Къуба уезддин хуьрера цІудралди мектебар кардик кутунай. ЦІийи мектебар эцигунин карда чи халкъдин вилик-къилик квай ксарикай Жабраил эфенди, Гьажи Зеки эфенди, Жанмирзе эфенди, Гьажи Исгьакъ агъа, Жарулла эфенди, Абди Жамиев, Гьажи Расул ва маса ксар иллаки тафаватлу хъанай.

Амма и крар са бязи девлетлуйрин ва чиновникрин рикІай тушир ва абур гьатта мектебар агализ алахъзавай. И ниятдалди абур муаллимиз басрух гузвай. Месела, 1919-йисуз Къуба шегъердин пристав Мурсал Назарова Лечет уба хуьруьн мектебдин кыл Сулейман эфенди ва Кчанрин мектебдин кыл Нежмеддин эфенди са себебни авачиз гатаз ганай ва гьатта са шумуд юкъуз дустагъда хвенай. Ихътин вагъшивилер себеб яз, гьа хуьрерин агъалияр кІвачел къарагънай ва приставдивай вичин ният кьилиз акъудиз хъаначир. Лезги интеллигентри лагъайтІа, са куйникайни киче тахъана, халкъ савадлу авунин кар чІехи гьевесдалди давамарзавай.

Чи вилик-къилик квай ксар хуьруьн мектебра кІелунин дережа хкажунив мукъуфдалди эгъчІзавай. И месэладихъ галаз алакьалу яз Бакуда акъатай “Икьбал” газетди Лакар хуьруьн мектебдин гьакъиндай кхьенай: “Шумуд йисар индай вилик Лакар хуьруьн интеллигентри ина мектеб ахъайнай. И хуьруьн халкъ паталди виридалайни гзаф зегъмет чІугъазвай миллетдин векил Гьажи Жамиди жемьатдивай кІватІзавай хуьмс ва закатдин гьисабдай мектеб хуьзвай. Амма адаз манийвилер гзаф авуна... Эхирни мектебда кІел-кхынин дережа агъуз аватна. Абди Жамиева Гуьйчайдай АбдулЖафур эфенди иниз гъана. Абуру мектеб гуьнгуьна хутуна ва ина кІелунин дережа мадни хкаж хъана.” (“Икьбал” газет, 1913-йисан 1-октябрь, N468).

А девирдин печатдин органри чи маса хуьруьн мектебрин гьакъиндайни хейлин малуматар ганва.

М.МЕЛИКМАМЕДОВ

1856-йисуз виликан Илису ханлухдин Сарубаш хуьре дидедиз хъана, 1919-йисуз гьа ина рагъметдиз феи Ашукъ Суьйгуьн лезги литературада четин къисметдин сеняткар хьиз малум я. Чи литературдин тарихда Ашукъ Суьйгуьн хьиз гьатнавай сеняткардин халисан тІвар Сулейман я. Суьйгуьн адан лакаб я. “Суьй” гафуни чкадин жемьатдин чІала “къара” (яни “чулав”) хътин мана гузва. Суьйгуьн - къарагуьн (гуьн - азербайжан чІалал “югъ” лагъай гаф я) манада, яни и дуйньяда са экуь югъ, хъсан югъ такур, чІулав йикъар, четинвилер акур манада лагъанвай гаф я. Гуьгуьнлай им чи меце “къарагуьн” хьиз гъатай гаф я. Муькуь патахъай, им “Сулейман” тІварцІиз лезги чІалав къадайвал ганвай лакаб тиртІа, масакІа хъана кІанзавай. Им шаирдиз са ни ятІани ваь, анжах

Хайи чІал тийижир
инсандиз дидени чир
жеч.
Гьажибег
ГЪАЖИБЕГОВ

АШУКЪ СУЬЙГУЬН (1856-1919)

вичи ганвай лакаб я. Гъавилияй ада лагъанвайди я:

*Суьйгуьн я зун, са югъ такур,
Йифди-югъди дерт-гъам чІугур.*

(“Чидачни ваз?”)

Гьатта ада цІугъна лугъзува: “Эй фелек на Суьйгуьн рикІ цІайлапандив яна вучиз?” ГьакІни вичин четин къисметдикай икІ кхьенва:

*Даим гьатна са тике фан гуьгуьна,
Хъанач завай кІел-кхын тваз гуьнгуьна.*

Мадни са жигъет. Вичиз Ашукъ Суьйгуьн лугъзувай кас садрани ашукъ хъайиди туш. Адан яратмишунар ахтармишзавай ксар и месэладин гьакъиндай хъсандаказ фагъумзавач жеди. Сад лагъайди, Сулейман вич ваь, адан буба Гуьсейн ашукъ хъайиди я. Ам вири Илису ханлухда машгур ашукъ тир. Лезгияр, цІахууар, рутулар яшамаш жезвай и ханлухда ашукъри ва шаирри кве чІалалди: лезги ва азербайжан чІаларалди шиирар теснифдай. Ашукъ Гуьсейнани гьам лезгидалди, гьамни азербайжан чІалалди къушмаяр кхьенай. Девирдин гьахъсузилер дериндай гьисс авур ада, девлетлуйрин залумвал, хандин агъавал русвагъ ийизвай бунтчивилер маняр тувкъуьриз хъана. Эхирни ашукъ Гуьсейн девлетлуйри ва фекъийри яна рекъиз гана. Сулейман гьвечІизмаз киле феи и вакъиади адан дидедиз кІевелай таъсирна ва ам месе гьатна. Са шумуд йисалай дишегъли рагъметдиз фена. 15-16-йиса авай Сулейман вичелай къвед-пуд йис чІехи тир вахахъ - Перидахъ галаз ялгуьз амукъна.

Сулейман халкъдин дердийрикай, заманадин гьахъсузилерикай гзаф таъсирлу шиирар кхей халисан шаир я.

Гьа инал тІвар-ван авай кавказовед, академик А.М.Дирран гафар рикІел кхин: “Санлай кІел-кхын тийижир, амма дерин акулдинни гегъенш дуйньякъатІунрин сагъиб тир, кесиб халкъдин векил тир и шаир халкъдин вири къатариз хъсандиз чида. Адан азим шиирар сиверай-сивериз физва ва бязи ксари хуралай чирзава...Адан муьгуьббатдиз талукъ шиирар лирикадин къиметлу, халкъдиз эменни яз амукъдай халисан инжияр я...”

Шаирди гьакІ девирдин гьахъсузилерикай, капитализм кьурулушди арадал гъанвай залан шартІарикай, халкъдин эрзиманрикай, игитрикайни кхьенва.”

Аквазвайвал, алимди Суьйгуьназ (Сулейманаз) шаир лугъзува ва ада чуьнгуьр къуна ашукъвал авурди я лугъзувач. Вичин 1915-йисан 10 ва 11 нумрайра сифте яз шаирдин шиирар чап авур немсерин “Антропос” (“Инсаният”) журналдини Суьйгуьн шаир тирди къалурнава. Берлинда акъатзавай и журналди сифте яз Къафкъаздин шаиррикай Суьйгуьн шиирар чап авунай. И карди шаирдин эсерар къакъан дережадин шиирар тирди мад гьилера субутзава.

Шаирди чи лирикадиз цІийи рангар, цІийи фикрар ва цІийи тешпигъар гъанва.

Маса шаиррилай тафаватлу яз ада адетдин улчмейрикай (7 ва я 8 гьижадин цІарарикай) ваь, 16 гьижадин цІарарикай менфят къачузва. ГьакІни шаирди сифте яз лезги шииратдиз 6 цІарцІикай ибарат бендерин кІалуб гъанва:

*Секун тир зи виликай ам беїхабардиз фена вучиз?
Илисна хьиз ашкъидин цІай зи рикІ ада каяна вучиз?
Дердерикай чил хлана зун гуьлгерал гъана вучиз?
Югъди-йифди зи жегерар кабабдай тІал гана вучиз?
Зи ашкъидин агуьзурдин дагъ тирди аз чІеза и свас,
Кьилел яру дуйгуьр алз белки гуьлуьз физва и свас?*

Суьйгуьн вичихъ лугъуз тежедай къван чІехи алакьунар авай шаир тирди адан социальный темада кхьенвай шиирарни малум жезва.

ФЕКЪИЯР

Суьйгуьн къена лугъуз хабар акъатда, Эхи жезмач азаб завай, фекъияр. Мягъфедилай зун суруриз аватда, Куйне зи пул гьисабзава, фекъияр.

Диде авач захъ, вилерал нагъв жедай, Мелгъем авач, эцигана хер сагъ жедай. Эхирни зи къмет вад юкІ агъ жеда, И карди зун кабабзава, фекъияр.

Ясин кІела къачуна хьиз Къуръандай, Феи чІавуз зун уьмуьрдин майдандай. Гьакъи тІимил яз акуртІа, аман дад Хьел къемир, кІвал харабзава, фекъияр.

Даим гьатна са тике фан гуьгуьна,
Хъанач завай кІел-кхын тваз гуьнгуьна.
Сурун къвансел кве гаф кхын Суьйгуьна
Гзаф квевай тІалабзава фекъияр.

ГЫКІ КХЫИДА?

Играми редакция! Чаз гайи тарсарай аквазвайвал, чи чІала глагол виридалайни гзаф гафар авай маналу чІалан пай я. Гъавилияй адаз талукъ са бязи гафар гьикІ кхьена кІанзаватІа чириз кІанзава. Месела, сая глаголрин къвед лагъай касдиз талукъ формаяр. “КъечІун”, “куьцун”, “уьйгуьн”, “къацІун” ва маса ихътин глаголрин къвед лагъай касдиз талукъ формаяр гьикІ кхьида?

Аслан БЕЙБАЛАЕВ,
Къуба шегъер.

Лезги чІала II касдиз талукъ буйругъдин форма вири глаголрикай сад хьиз ара-
диз къведач, жуьреба-жуьре эхирар акал

хъана, жуьреба-жуьре дибрикай тувкъуьр жеда. Месела: 1) масдардин эхир кьиляй - ин, -ун, гадар хъана: алукулун - алукул. 2) Масдардин суффикс -н гадар хъана: акун - аку; чІугун - чІугу. 3) Масдардин суффикс -н гадар хъана, адан чкадал гафунин дибдин эхиримжи ачух тушир сес тикрар хъана: атІун - атІутІ; ксун - ксус. 4) Са къадар глаголрин буйругъдин наклоненидин формаяр гафунин дибра жуьреба-жуьре дегишвилер кьиле фена ва я маса дувулкай арадиз къведа. Мес: масдар “атун” “гун”, “гъун”, “къун” ятІа, II касдиз талукъ буйругъдин форма “ша”, “це”, “гъваш”, “яхъ” жеда.

Агъадихъ чна кІелдайбурув, абуру

кхьидайла четинвал чІугъазвай са бязи глаголрин II касдиз талукъ буйругъдин формаяр агакъарзава:

ацІун - ацІуцІ	къурун - къурукъ
гуьн - гуьг	уьцІуьн - уьцІуьцІ
дакІун - дакІукІ	регъуьн - регъуьгъ
дигин - дигиг	рекІуьн - рекІуькІ
зурзун - зурзуз	хурун - хурух
куьун - куьуз	хьичин - хьичич
куьцІуьн - куьцІуьцІ	цІурун - цІуруцІ
кфин - кфиф	эчІин - эчІичІ
къечин - къечич	юзун - юзуз
къацІун - къацІуцІ	чІагун - чІагуг

Предложеныйра винидихъ къалурнавай формайрикай икІ менфят къачуда: 1. Вавай цан цаз жедачІа, гвен гуьг. 2. - БалкІан инихъ чІугу, я хва, - лагъана, рехи чуру квай касди ва мсб.